

KUR'AN-I KERİM'DE DİSİPLİN, MÜKAFAT VE CEZA KAVRAMLARI

Mehmet Emin AY*

ÖZET

Bu makalede, her eğitim sisteminde mutlaka yer alan disiplin, mükafat ve ceza kavramlarının Kur'an-ı Kerim'de ne şekilde yer aldığı pedagojik bir bakışla ele alınmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

In this article, handle of disciplin, reward and punishment concepts in Quran, are studied in the perspective of pedagogy.

Kur'an-ı Kerim, diğer hak dinleri tamamlayan ve bütünleştiren son din İslam'ın mukaddes kitabı olması yanında pekçok pedagojik realiteyi ihtiva eden ilahî bir kaynaktır. Bir bütünlük içinde ele alındığında Kur'an'ın tüm insanlığa huzur ve mutluluk için gerekli olan çeşitli çözüm yolları sunduğu görülecektir. Gerek aile, gerekse toplum bazında Kur'an'ın getirdiği sosyo-pedagojik değerler de oldukça önemlidir. Bu değerler aynı zamanda İslam eğitiminin de en kıymetli kaynağı hükmündedirler.

Kur'an-ı Kerim'de disiplin, mükafat ve ceza kavramlarının ne şekilde yer aldığı, bu kavramlar tek tek incelenerek ele alınacaktır. Daha sonra konunun akışı içinde Kur'anî eğitimin önemli özelliklerinden bahsedilecektir.

* Dr.; Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi

Disiplin kavramının kelime olarak "adab-ı muâşeret; eğitmek; idare etmek; nizam; intizam altına almak; yetiştirmek..." gibi anlamlara geldiği görülmektedir¹. Bu manada pekçok ayetin Kur'an'da yer aldığı söylenebilir. Nitekim Kur'an, gerek insan, gerek aile ve toplum bazında disiplini sağlamak, huzur ve refahın devamını temin etmek için birtakım kurallar öngörmektedir. Bunlardan bazıları, kişinin Allah ile ilişkisini düzenleyen, onun ruh ve beden sağlığını koruyan aktiviteler olup "İbadet" kavramıyla adlandırılmaktadır. Kişinin, ailesi ve diğer insanlarla birarada bulunacağı durumlarda, dikkat etmesi gereken ahlakî ve geleneksel kurallar ise "Adab-ı muâşeret" kavramıyla ifade edilmekte; yine insanın ailesi ve diğer insanlarla gireceği ikili ilişkilerde uyacağı hukukî ve amelî hükümler ise "Muamelat" kavramı altında ele alınmaktadır. Kur'an-ı Kerim, bu üç kavramı da ihtiva eden ve toplumun topyekün huzur ve mutluluğunu sağlayan pek çok ayetle doludur. Bu ayetler aynı zamanda birer disiplin kuralı olarak da kabul edilebilir.

Kur'anî disiplin anlayışında, insanlar öncelikle "hep birden barışa çağrılmakta"² ve hem dünyada, hem de ahirette güzellik-iyilik istemeleri³ tavsiye edilerek "apaçık bir düşman olan şeytana uymamaları"⁴ öğütlenmektedir. Toplumun huzur ve barışını tehdit eden fitne unsurlarında dikkatli olunması⁵, "savaşın arzulanamaması"⁶, ancak savaşmak gerektiğinde "kaçmamak ve sebat etmek" gerektiği⁷; savaş gibi topyekün harekete sebep olacak konularda, gelen haberlerin detaylı bir şekilde "araştırılması"⁸ emredilmektedir. Müminlerin sözleriyle fiillerinin bir bütünlük arzemesi ve onların, özü-sözü bir "sadiq" kişilerle beraber bulunmaları gerektiği¹⁰, yine Kur'an ayetlerinde yer almaktadır. Bu kısa girişten sonra, ibadet kavramıyla Kur'an'ın insana kazandırmak istediği disiplin tarzına değinilerek konuya devam edilecektir.

a. Kur'an-ı Kerim'de Disiplin Kavramı

Kur'an, insanların topluca Allah'a ve Resulüne inanmalarını¹¹; eskiden yapmış oldukları fenalıklardan tevbe etmelerini¹²; günün belirli vakitlerinde na-

1 Bkz. Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük, s. 268; Saraç, Tahsin; Fransızca-Türkçe Sözlük, s. 44; Denker, Arief Cemil-Davran Bülent; Almanca-Türkçe Büyük Lugat, s. 321; Baalbeki, Ruhi; al-Mawrid, Arabic-English Dictionary, s. 1177.

2 Bakara 2/208.

3 Bakara 2/201.

4 Bakara 2/168.

5 A'raf 7/56.85.

6 Bakara 2/191.

7 Enefal 8/15.29; Tevbe 9/38.

8 Hucurat 49/6.

9 Saff 61/2.

10 Tevbe 9/119.

11 Nisa 4/136.

12 Nur 24/31.

maz kılmalarını¹³; yılda bir ay oruç tutmalarını¹⁴; mallarının belirli bir kısmından zekat vermelerini¹⁵; şartlarını taşıyanların Hacc'a gitmelerini¹⁶ Allah'a bir kulluk görevi olarak yerine getirmelerini emretmektedir. Bu ibadetlerin her birinin sosyolojik, psikolojik ve pedagojik yönlerinin olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak burada biz sadece ibadetlerin insan ruhu için iç disiplini sağlamada önemli bir faktör oluşunu ifade etmekle yetinmek istiyoruz.

İnsanın ikili ilişkilerde uyması gereken ahlakî kuralları Adab-ı Muâşeret kavramı ile ele almıştık. Bu konuda da Kur'an-ı Kerim insanlararası ilişkileri disipline eden birtakım prensipler getirmiştir. "İnsanların bir erkek ve bir dışıden yaratıldıklarını, Allah'a olan saygı (takva) ölçüsünden başka bir üstünlükleri olmayacağını¹⁷; "birbirleriyle alay etmemelerini, lakaplarla çağırılmalarını, sû-i zandan ve gıybetten kaçınmalarını."¹⁸ Kur'an ayetleri birer ahlakî kural olarak ortaya koymuştur. Aynı şekilde, gerek aile içinde odaya girerken, gerekse başka evlere girişlerde izin alınması ve selam verilmesinin de doğru olacağı zikredilmektedir¹⁹. Uyulduğu takdirde toplumda mutluluk ve huzuru sağlayan bu kurallar aynı zamanda bir disiplin kuralı hüviyetindedirler*.

İnsanların ikili ilişkilerinde uymaları gereken hukukî kuralları ifade eden Muamelat kavramı ise Kur'anî disiplin anlayışının en bariz örneklerini içeren ayetlerden oluşmuştur. Bu ayetlerde göze çarpan en önemli nokta, Kur'an'ın toplum huzuru ve disiplinini sağlamak için koyduğu kurallarda insan psikolojisini ve biyolojik varlığını daima gözönünde bulundurduğu ve insana mutlaka alternatif sunduğu gerçeğidir. Sözgelimi aile yuvası ve neslin sağlıklı bir şekilde devamının sağlanabilmesi için zina fülî yasaklanmış, zina eden veya iffetli kadınlara zina iftirasında bulunanların cezalandırılması emredilmiştir²⁰. Bunun karşılığında zinaya davet eden yollar kapatılmış²¹ ve bekarların evlendirilmesi hususunda insanlar teşvik edilmiştir²². Böylece neslin korunması amacıyla yasaklanan zina fiiline, kolaylaştırılan evlilik ile alternatif getirilmiştir. Yine aklın muhafazası gayesiyle, sarhoş edici tüm içkiler yasaklanmış²³, karşılığında, "sayılamayacak kadar"²⁴ yiyecek ve içecekler helal kılınarak yine insanlara alternatif sunulmuştur.

13 Hud 11/114; Bakara 2/43, 83, 119.

14 Bakara 2/183.

15 Bakara 2/43, 83, 110. Tevbe 9/103.

16 Al-İmran 3/96.

17 Hucurat 49/13.

18 Hucurat 49/11, 12.

19 Nur 24/27, 59, 61.

* Bu konuda geniş bilgi için bkz. Duman, Zeki; Kur'an-ı Kerim'de Adab-ı Muâşeret, s. 252.

20 Bkz. Nur 24/2-9, 23, 24.

21 Nur 24/28, 29; Ahzab 33/59.

22 Nur 24/32.

23 Mamide 5/90.

24 İbrahim 14/34; Nahl 16/18.

Bu konuda, helal kılınanların bir başkası tarafından haram kılınmasının mümkün olmayacağı "Ey İnsanlar! Allah'ın sizler için helal kıldığı şeyleri haram kılmayınız" ayetiyle açıkça bildirilmiştir²⁵.

İnsanların birbiriyle olan ticarî ilişkilerinde, ekonomiyi sarsan ve tahrib eden faiz sistemi yasaklanarak²⁶, bunun karşılığında helal yoldan alış-veriş bir alternatif olarak sunulmuş, hatta yüksek bir ahlakî seciye olarak telakki edilebilecek, karşılığı sadece Allah'tan beklenerek borç para (**karz-ı hasen**) verilmesi de teşvik edilmiştir²⁷. Bunun gibi, haksız yere cana kıymanın, mutlaka cezalandırılması hükmü vazedilmiş²⁸; ancak bu konuda iki taraflı haddi aşmaya meydan vermemek için "kıyas" sistemi konulmuş²⁹ ve insanlara "diyet" ya da "affetmek" gibi alternatifler de sunulmuştur³⁰. Bunun yanında, yetimlerin mallarını gözetmek³¹; birbirlerinin mallarını haksız yere gasbetmemek³²; hırsızlık yapmamak³³; rızık korkusu veya cinsiyet ayırımı gibi sebeplerle çocukları öldürmemek³⁴; fal okları vb. şans oyunlarıyla haksız kazanca tevessül etmemek³⁵; Allah için verilen sadakaları, başa kakmak suretiyle boşa çıkarmamak³⁶; borçlandıklarında, bunu yazarak tesbit etmek³⁷ ve verilen sözleri yerine getirmek³⁸; kendilerinden olan idarecilere (ulu'l-emr) itaat etmek³⁹; iyilik ve takvada yardımlaşmak⁴⁰... bütün bunlar, Kur'an'ın toplum huzurunu sağlamak ve insanları kendi menfaatlerine olan birtakım kurallarla disipline etmek amacıyla ortaya koyduğu toplumsal prensiplerden bazılarıdır. Konuyu, insanlararası disiplini sağlamada önemli bir faktör olan **adalet** kavramının yer aldığı şu ayetle tamamlamak istiyoruz. "Ey inanlar! Kendiniz, ana babanız ve yakınlarınızın aleyhlerinde de olsa, Allah için şahid olarak adaleti gözetiniz. İster zengin, ister fakir olsun Allah onlara daha yakındır. Adaleti gözetmede heveslere uymayınız"⁴¹.

25 Maide 5/87.

26 Bakara 2/275, 278; Al-i İmran 3/130.

27 Müzzemmil 83/20.

28 Nisa 4/93; İsra 17/33.

29 Bakara 2/178; İsra 17/33.

30 Nisa 4/92.

31 Nisa 4/2; İsra 17/34.

32 Nisa 4/24.

33 Mümtehine 60/12.

34 İsra 17/31; Mümtehine 60/12.

35 Maide 5/90.

36 Bakara 2/254, 264.

37 Bakara 2/282.

38 Maide 5/2; İsra 17/34.

39 Nisa 4/59.

40 Maide 5/2.

41 Nisa 4/135.

b. Kur'an-ı Kerim'de Mükafat Kavramı

Kur'an'da çeşitli ayetlerde yer alan "Ceza" kelimesi "mükafat; karşılık; ceza ve cezalandırmak" anlamlarını taşımaktadır*. Kur'an-ı Kerim'de mükafat, güzel karşılık anlamına gelen ceza kelimesinin 17 yerde geçtiği görülmektedir⁴². "Rableri katında dileyebilecekleri herşey onlarındır. İşte bu, iyilik yapanların mükafatıdır"⁴³ ayeti de buna bir örnektir. Aynı şekilde, ceza kelimesinin kökünden türeyen fiillerin de bir kısmı mükafat ve güzel karşılık anlamını taşımaktadır. Bunların sayısı ise 34'tür⁴⁴. "(Yusuf) Büluğ çağına ulaşınca ona hüküm ve ilim verdik. İşte güzel davrananları Biz böyle mükafatlandırırız"⁴⁵.

Kur'an'da yer alan "Ecr" kelimesi de mükafat anlamına gelmektedir⁴⁶. Bu kelime ise toplam olarak 109 ayette geçmektedir⁴⁷. "Allah, iman eden ve salih amellerde bulunanlara söz vermiştir. Onlara bağışlanma ve büyük bir mükafat vardır"⁴⁸.

Böylece, mükafat anlamına gelen "ceza" ve "ecr" kelimelerinin Kur'an'da toplam olarak 160 ayette yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Bu ayetler tahlil edildiğinde, en güzel karşılık ile mükafatlandırılacak insanların birtakım özelliklere sahip oldukları göze çarpmaktadır. Bu insanlar Allah'a iman edip salih amellerde bulunan; bolluk ve darlıkta Allah için sarfeden, sadakalar veren; öfkelerini yenen ve insanların kusurunu affeden, doğruluk üzere olan; büyük günahlardan kaçınarak Allah'ı çok zikreden ve O'ndan bağışlanma dileyen; çeşitli sıkıntılara sabreden; verilen nimetlere şükreden ve sadece Allah'ın rızasını kazanmak için fakirleri doyuran takva sahibi... kimselerdir⁴⁹.

Kur'an-ı Kerim, özelliklerinden bir kısmını aktardığımız bu insanların hem dünyada hem de ahirette çeşitli müjdelere ve mükafatlarla karşılaşacaklarını ayrıca ifade etmektedir⁵⁰.

* Bkz. İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, XXIV, 143; Safsafî, A. Mursy; Türkçe-Arapça Büyük Lügat, s. 61.

42 Ayetler için bkz. Al-i İmran 3/136; Maide 5/85; Kehf 18/88; Furkan 25/15; Secde 32/17; Sebe 34/37; Zümer 39/34; Ahkaf 46/14; Necm 53/41; Kamer 54/14; Rahman 50/60; Vakıa 56/24; İnsan 76/9, 12, 22; Nebe 78/36; Beyyine 98/8.

43 Zümer 39/34.

44 Bkz. Al-i İmran 3/114; En'am 6/84; Tevbe 9/121; Yunus 10/4; Yusuf 12/22,88; Nahl 16/31, 96, 97; Taha 20/15; Müminun 23/111; Nur 24/38; Furkan 25/75; Kasas 28/14, 25; Ankebut 29/7; Rum 30/45; Ahzab 33/24; Sebe 34/4; Yasin 36/54; Saffat 37/39, 80, 105, 110, 121, 131; Zümer 39/35; Ğafir 40/17; Casiye 45/22, 28; Necm 53/31; Kamer 54/35; Mürselat 77/44; Leyl 92/19.

45 Yusuf 12/22.

46 Bkz. Mes'ud, er-Raid, I, 38.

47 İlgili ayetler için bkz. Abdülhakî, Mu'cemu'l-Müfehres, "Ecr" mad. s. 13.

48 Maide 5/9.

49 İlgili ayetler için bkz. Al-i İmran 3/135, 144; Yusuf 12/88; Kehf 18/88; Furkan 25/15, 75; Rum 30/45; Ahzab 33/24; Sebe 34/37; Zümer 39/34; Ahkaf 46/14; İnsan 76/9, 12.

50 Bkz. Yunus 10/64.

c. Kur'an-ı Kerim'de Ceza Kavramı

Ceza veya cezalandırmak anlamına gelen "ceza" kelimesi Kur'an'da 22 yerde geçmektedir⁵¹. "Kim bir mümini kasden öldürürse onun cezası, içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir"⁵² ayeti buna bir örnektir. Bu kelimeden türeyen ve ceza anlamı taşıyan ayetlerin sayısı ise 30'dur⁵³. "Ayetlerimizden yüz çevirmelelerinden ötürü, onları azabın en kötüsüyle cezalandıracağız"⁵⁴.

Ayetlerde yer alan "ikab" kelimesi de ceza anlamına gelmektedir⁵⁵. Toplam olarak 20 yerde geçen⁵⁶ bu kelimenin anlamı için şu ayet örnek olarak verilebilir: "Biliniz ki Allah, hem cezası şiddetli olan, hem de bağışlayan ve merhamet edendir"⁵⁷.

Gerek ceza, gerekse ikab kelimesi gözönüne alınacak olursa, ceza ve cezalandırmak anlamına gelen bu iki kelimenin toplam olarak 72 ayette yer aldığı görülecektir. Burada yeri gelmişken bir noktayı belirtmekte fayda vardır. Ceza'nın Kur'an'da 72 ayette yer almasına karşılık, mükafatın 160 yerde geçtiği hatırlanacak olursa, Kur'an-ı Kerim'in, cezalandırmaktan ziyade mükafatlandırmayı öngören bir mesaja sahip olduğu söylenebilir. Nitekim "Rahmetim herşeyi kuşatmıştır"⁵⁸ ayeti de yukarıda ifade edilenlerin özüdür.

Bu arada, üzerinde durulması gereken bir başka nokta, Kur'an'da yer alan ceza anlayışının pedagojik açıdan nasıl bir nitelik arzettiğidir. Bu noktanın tesbiti için bu tür ayetlerin tahlilini yapmak, aynı zamanda Kur'anî eğitimin bazı özelliklerini belirlemek açısından da faydalı olacaktır.

Öncelikle, ruhların yaradılışı anında cereyan eden olaydan bahsetmekle başlamak istiyoruz. İslam literatüründe "Bezm-i Elest"^{*} olarak bilinen olayda, Allah Teala bütün ruhları yaratarak onları, kendilerinin Rabbi olduğu konusunda tasdike davet etmiş ve ruhlar da bunu kabul etmişlerdir. Böylece Allah, ilk yarattığı andan itibaren ruhlardan, kendisinin Rab, ruhların da kul olduğuna dair söz almıştır. Burada göze çarpan özellik, öncelikle bir tebliğ ve bilgilendirme ile

51 Bkz. Bakara 2/85, 191; Al-i İmran 3/87; Nisa 4/193; Maide 5/29, 33, 38, 95; Tevbe 9/26, 82, 95; Yunus 10/27; Yusuf 12/25, 74, 75; İsra 17/63, 98; Kehf 18/106; Fussilet 41/28; Şura 42/40; Haşr 59/17; Nebe 78/26.

52 Nisa 4/193.

53 Bkz. Nisa 4/123; En'am 6/93, 120, 138, 146, 157, 160; A'raf 7/40, 41, 147, 180; Yunus 10/13, 52; Yusuf 12/75; İbrahim 14/51; Taha 20/128; Enbiya 21/29; Neml 28/90; Kasas 28/84; Sebe' 34/17, 33; Fâtır 35/36; Ğafir 40/40; Casiye 45/14; Ahkaf 46/20, 25; Tur 52/16; Necm 53/31; Tahrim 66/7.

54 En'am 6/157.

55 Bkz. Baalbekî, al-Mawrid, s. 769.

56 Bkz. Abdülbakî, age, "ikab" mad. s. 467.

57 Maide 5/98.

58 A'raf 7/156.

* "Bezm-i Elest": Allah'ın ruhları yaratıp, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dediği an. (Develioglu, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Lugat, s. Ek15.

ileride olabilecek itirazlara açık kapı bırakmayacak bir şahitlendirme ve söz alma olayının gerçekleşmesidir. Nitekim Allah Teala, ayetin devamında, kıyamet günü itirazda bulunmak isteyenlere karşı bu olayı delil olarak kullanacağını ifade etmektedir⁵⁹.

Kur'anî eğitim anlayışında pedagojik açıdan dikkat çeken bir başka nokta da şudur: **Bilgisizlikten doğan suçlarla, bilindiği halde işlenen suçlara aynı ceza uygulanmaz.** Bu konuda şu ayet örnek olarak verilebilir: "Allah bir kavmi hidayete ulaştırdıktan sonra, nelerden sakınacaklarını kendilerine açıklamadıkça onları sapıklıkla sorumlu tutacak değildir. Şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi bilendir"⁶⁰.

Kur'anî eğitimde önemli bir yeri olan cezalandırmadan önce bilgilendirme prensibi pek çok ayette müşahede edilmektedir. İlk insan ve ilk peygamber Hz. Adem'e, genel olarak her konuda bilgi verilmiş, isimler öğretilmiş, neyin iyi, neyin kötü olduğu bildirilmiştir⁶¹. Daha sonra eşiyile birlikte ona şu uyarıda bulunulmuştur: "Ey Adem! Sen ve eşin, birlikte cennete yerleşin ve onun nimetlerinden ikiniz de bol bol yeyin, fakat şu ağaca yaklaşmayın, sonra hata edenlerden olursunuz"⁶².

Bu bilgilendirme ve uyarıya rağmen, yasaklanan ağaçtan yiyen Hz. Adem ve eşi, cennetten çıkarılmak suretiyle cezalandırılmışlardır. Ancak akabinde af dilemeleri sonucunda Allah onların tevbelerini kabul ederek affetmiştir. O halde Kur'anî eğitimin bir başka boyutu da şu şekilde ortaya çıkmaktadır: Suçun farkına varılarak pişmanlık duyulması ve af dilenmesi durumunda Allah'ın tevbe kapısı daima açıktır⁶³.

Hz. Adem'le başlayan ve Allah tarafından kullara bilgi verilmesi, bir başka ifadeyle **bilgilendirme (tebliğ)** peygamberlerin de bir özelliği olup, bütün insanlığa ulaştırmakla yükümlü oldukları görevleridir. "Sen ancak bir uyarıcısın; ve her milletin mutlaka bir yol göstericisi vardır"⁶⁴ ayeti de peygamberlerin insanlara ilahî mesajları ulaştırarak onlara bilgi veren yol göstericiler olduğuna dikkat çekmektedir.

Her topluluğa bir peygamber gönderilmesinin hikmetini belirleyen şu ayet pedagojik yönden oldukça dikkat çekicidir. "Bu peygamberleri göndermek

59 Ayet şöyledir: "Kıyamet gününde "bizim bundan haberimiz yoktu" dememeniz için Rabbin, Ademoğullarından, onların sulbünden soyunu alıp devam ettirmiş ve una kendilerini şahid tutarak, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da "Evet, Sen bizim Rabbinizsiniz, biz de buna şahidiz" demişlerdi" (A'raf 7/172).

60 Tevbe 9/115.

61 Bakara 2/31.

62 Bakara 2/36.

63 Bakara 2/37; En'am 6/34; Taha 20/82.

64 Ra'd 13/7.

şunun içindir: Rabbin, memleket halkını gafil haldelerken (peygamberlerin tebliğinden habersizken) onları zulüm ile helak edici olmadığından..."⁶⁵

Ayetin tefsirinde yer alan açıklamalar da dikkat çekicidir: Allah Teala, insanlar ve cinlere gerek peygamberler göndererek, gerek kitaplar indirerek, onların muhtemel bir özür taleplerini ortadan kaldırmıştır. Kendilerine peygamber gönderilmeyen, Allah'ın apaçık delilleri açıklanmayan ve kıyamet günündeki azab haber verilerek uyarılmayan hiçbir toplum cezaya çarptırılmaz. Artık onlar, "bize ne bir uyarıcı, ne de müjdeleyici bir peygamber gelmedi" diyemezler⁶⁶. Bu bilgileri tasdik eder mahiyetteki bir ayette de şöyle denilmektedir: "Allah, delillerini apaçık bildirmeden ve peygamber göndermeden kimseye azab etmez"⁶⁷. Birbiriyle ilintili olan bu ayetler bir bütünlük arzietmekte ve Allah Teala'nın, insanları cezalandırmadan önce onlara mutlaka peygamberler göndererek nelerden sakınmaları gerektiği hususunda bilgi verdiği ve uyardığı gerçeği, üstüste vurgulanmaktadır.

Bu tebliğ faaliyetlerinde ilahî mesajların insanlar tarafından rahatlıkla anlaşılabilmesi ve kavranabilmesi için Allah Teala "her peygamberi, Allah'ın emirlerini iyice açıklasın diye, kendi milletinin dilini konuşan bir kişi olarak göndermiştir"⁶⁸.

Bütün bunlara rağmen peygamberlere inanmayarak sapıklıklarını sürdürmek isteyen ve bu arada inananlara zulmedenler için ceza artık kaçınılmazdır. Zira Allah Teala'nın zulme rızası yoktur. "Andolsun ki ey Muhammed! Senden önce birçok peygamberi ümmetlerine gönderdik. onlara apaçık deliller getirdiler; dinlemeyip de suç işleyenlerden intikam aldık. Zira müminlere yardım etmek bize hak olmuştu"⁶⁹.

Allah Teala'nın müminlere yardım ederek onları kurtarması ve çeşitli uyarılara rağmen peygamberlere karşı cephe alanları cezalandırmasından bahseden pekçok ayet vardır⁷⁰. Konumuzla direkt alakası olmaması sebebiyle bu ayetleri ve yaşanan olayları ilgili eserlere bırakarak⁷¹ Kur'anî eğitimin sosyal pedagojik yönünü ihtiva eden şu ayetle, konuyu tamamlamak istiyoruz. "Bir topluluk iyi gidişini değiştirmedikçe Allah da onlara verdiği nimeti değiştirmez (ellerinden almaz). Allah herşeyi işiten ve bilendir"⁷².

65 En'am 6/131.

66 Bkz. İbn Kesir, Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm, III, 334.

67 İsrâ 17/15; Ayrıca bkz. İbn Kesir, age, V, 50.

68 İbrahim 14/4.

69 Rum 30/47.

70 Bu ayetler için bkz. A'raf 7/65, 96, 97; Hud 11/51, 57; Mü'minun 23/23; Ankebut 29/14, 39, 40; Sebe' 34/16; Kamer 54/33-36; Müzzemmil 73/15, 16.

71 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Neccar, Adulvehhab; Kasasu'l-Enbiya s. 45, 69, 146, 233; Câdul-Mevla; Kasasu'l-Kur'an, s. 15, 23, 68, 145.

72 Enfal 9/53.

BİBLİYOGRAFYA

KUR'AN-I KERİM

- ABDULBÂKÎ, M. Fuad; Mu'cemu'l-Müfehres lielfazi'l-Kur'an, İst. ts. (ofset).
BAALBEKÎ, Ruhî; al-Mawrid, Arabic-English Dictionary, Beyrut, 1988.
CÂDUL-MEVLA, M. Ahmed ve ark.; Kasasu'l-Kur'an, Mısır, ts.
DENKER, Arif Cemil-DAVRAN, Bülent; Almanca-Türkçe Büyük Lugat, 2. bs. İst. ts.
DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, 2. bs. Ank. 1970.
DUMAN, Zeki; Kur'an-ı Kerim'de Âdab-ı Muâşeret, Dilek Mat. (Kayseri) 1982.
İBN KESÎR, İmaduddin Ebu Fida İsmail; Tefsiru Kur'ani'l-Azîm, İst. 1985 (ofset).
İBN MANZUR; Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed; Lisanu'l-Arab, I-XI, Beyrut, ts.
MES'UD, Cubran; er-Râid, 3. bs. Beyrut, 1978.
NECCAR, Abdulvehhab; Kasasu'l-Enbiya, Kahire, ts.
REDHOUSE, İngilizce-Türkçe Sözlük, İst. 1976.
SAFSAFÎ, A. Mursy; Türkçe-Arapça Büyük Lugat, İst. 1983.
SARAÇ, Tahsin; Fransızca-Türkçe Sözlük, İst. 1985.